

1. Конституція України, документ 254к/96ВР. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення: 12.02.2021);
2. Закон України «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 № 2229– XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення: 12.02.2021);
3. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991 №2011- XII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 12.02.2021);
4. Інструкція про організацію забезпечення і надання військовослужбовцям Служби безпеки України та членам їх сімей житлових приміщень. Наказ СБУ № 792 від 06.11.2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1308-07#Text>, (дата звернення: 12.02.2021);

Гапіч Ігор Олегович,
слухач магістратури 2 курсу Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: Павлова Наталя Валеріївна,
доцент кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ

В сучасних умовах та з урахуванням чинного законодавства оперативно-розшукову діяльність не можна уявити без допиту. Допит - це процесуальна дія, яка є регульованим кримінально-процесуальним інформаційно-психологічним процесом спілкування осіб, що беруть участь у ньому, спрямована на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі.

Серед видів допитів особливе місце належить допиту неповнолітніх. Підготовка та проведення допиту неповнолітніх та неповнолітніх визначається

віковими та психологічними особливостями допитуваної. Знання цих особливостей дуже важливо для вибору методів встановлення психологічного контакту, вибору режиму допиту, впливу на неповнолітнього, оцінки його показань.

Проблеми особливостей допиту неповнолітніх досліджували сучасні вітчизняні вчені: Закатов А. А., Каневський Л. Л., Коновалова, В.Є., Леоненко В.В., Павлюк Н.В., Тertiшник В.М., Федотов І.С., Шміголь Т.С., Шуліченко А.А. та ін. Однак деякі питання все ще залишаються актуальними для обговорення, що вимагає їх подальшого розвитку та вирішення.

Перехід від одного вікового періоду до наступного супроводжується так званими кризами розвитку, зумовленими суперечностями між виникаючими потребами та умовами їх задоволення, які вже не влаштовують зростаючу дитину.

Кожен віковий період розвитку підлітка характеризується різним спектром спілкування, різними типами провідних потреб, відносинами з оточуючими, ігровою діяльністю, захопленнями, цінностями, зміною рівнів соціального функціонування, інтелекту та розвитку, орієнтацією особистості. Всі ці фактори суттєво впливають на її свідомість, поведінку, ставлення до подій, включаючи судовий процес, що, звичайно, слід враховувати. Незалежно від процесуального статусу неповнолітнього - свідка, потерпілого, підозрюваного, слід мати на увазі, що його поведінка під час допиту значною мірою визначатиметься насамперед віковими, інтелектуальними, психічними особливостями розвитку. Таким чином, зміст, форма, достовірність показань неповнолітніх значною мірою залежатиме від рівня розвитку їх психіки, індивідуально-психологічних особливостей особистості.

Уміння будувати самостійну історію з'являється у дітей близько п'яти років. У цьому віці дитині легше чогось навчитися (у сенсі розпізнавання), ніж відтворити це на словесному рівні. Діти цієї вікової групи (від трьох до семи років) ще погано розбираються у причинно-наслідкових зв'язках подій, зазвичай сприймають їх фрагментарно, часто доповнюючи свою історію вигадкою на основі власних уявлень.

В останні десятиліття існує традиція приписувати дітям дошкільного віку підвищену схильність до фантазування та надзвичайно багату уяву. Однак, на думку М.М. Коченова та Н.Р. Осипова, які спеціально досліджували це питання з точки зору завдань, що стоять перед судовою владою, посилена тенденція до фантазування у неповнолітніх свідків не так поширена. Це пов'язано з тим, що зміст і результативність уяви дитини пояснюється не лише віком, але значною мірою залежить від його життєвого досвіду, що також слід враховувати при оцінці свідчень з точки зору впливу уяви дитини на неповнолітнього свідка.

У період між 7-10 роками у дітей відбуваються глибокі зміни у свідомості, мисленні, мові, словниковий запас значно збагачується, з'являється здатність пояснювати події на основі досвіду, навички послідовного викладу подій з більшою деталізацією. Обсяг сприйняття збільшується. Уява стає багатшою та реалістичнішою. До 10 років з'являється здатність запам'ятовувати побачене або почуте, хоча підлітки до 14 років все ще не здатні логічно реконструювати подію, виділити в ній головне. Однак у цьому віці, приблизно з 8-10 років, у розмові з ними вже можна апелювати до їхнього почуття обов'язку, усвідомлення того, що людина повинна бути чесною, правдивою.

Також варто зазначити, що дитина, як правило, легше дорослого сприйнятлива до фантазій, схильна до фантазування і швидше стомлюється, стає неуважною. Тому її допит не повинен бути дуже тривалим, іноді необхідні переривання допиту. Тривалість допиту неповнолітніх, особливо неповнолітніх свідків та потерпілих, повинна визначатися не лише завданнями, які ставляться перед слідчими органами, але перш за все індивідуальними психологічними та віковими особливостями допитуваного. На думку М. М. Коченова, можна продуктивно засвідчити: діти 3-5 років близько 15-20 хвилин; діти 5-7 років - протягом 20-25 хвилин; діти 7-10 років - від 25 до 35 хвилин. Якщо за цей час вам не вдалося дізнатись, необхідно зробити перерву у допиті.

Для дітей дошкільної вікової групи характерний інтелект, їх сприйняття - деталізація. Відтворюючи спостережену подію, діти можуть свідчити про факти, не помічені дорослими. У цьому віці діти не мають достатньої здатності до

послідовного логічного мислення і можуть давати лише прості відповіді на питання, які вони розуміють. Для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку характерна наявність підвищеної навіювання та схильність до фантазування. Слід також підкреслити, що допит неповнолітньої має багато особливостей. Один з них полягає в тому, що дитина у віці 7-8 років ще не здатна опосередковано висвітлювати і послідовно описувати побачене. Тому в структурі допиту немає фрази про вільну історію, вона проводиться у формі запитань та відповідей. Зрозуміло, що всебічність і повнота допиту неповнолітнього цілком визначається кількістю запитань, що задаються йому. Що стосується підлітків, то для них характерні імпульсивність, швидка зміна настрою, негативізм. Ці якості можуть бути причиною відмови у спілкуванні зі слідчим та передачі необхідної інформації. Старший шкільний вік характеризується схильністю до референтної (авторитетної) групи або референта (найбільш авторитетної особи).

Ось чому важливо встановити психологічний контакт з неповнолітнім, який передбачає бесіду про спорт, освіту, нові фільми, ігри тощо. Допитуючи неповнолітнього підозрюваного, слідчий повинен залишатися спокійним, доброзичливим, але також досить твердим. Тактика, яку слід застосовувати під час допиту, залежить від особистості підлітка. У разі допиту корумпованих і недисциплінованих неповнолітніх необхідно проявити серйозність і суворість, і, навпаки, якщо допитуваний сором'язливий, невпевнений у собі - його слід заохочувати і заохочувати.

У дітей підліткової групи (від 11 до 14-15 років) значно розширюються пізнавальні інтереси, самосвідомість, прагнення до самостійності, самоствердження. Певні риси характеру (надмірна впевненість у собі, самооцінка, підвищена вразливість, емоційна нестабільність тощо) посилюються.

До 16 років у молодій людині в цілому формується правосвідомість, в основному завершує процес соціалізації особистості. Ось чому з цього віку, згідно з чинним законодавством, встановлюється кримінальна відповідальність (ч. 1 ст. 20 КК). Неповнолітні у віці від 14 до 18 років мають широкі права самостійно, без згоди батьків, усиновлювачів та опікунів на виконання ряду цивільно-правових

угод, нести відповідальність у спеціально передбачених випадках (статті 2, 3 статті 26 Цивільного кодексу). У зв'язку з цим цілком справедливо визнати, що допити осіб, які досягли 16-17 років, доцільно проводити «переважно з використанням тієї самої тактики, яка рекомендована для допиту дорослих».

Допитуваному неповнолітньому слід допомогти у формуванні правдивих свідчень. Слідчий не повинен використовувати задавання питань, що мають елементи навіювання (навідні питання). Задавання навідних запитань часто є причиною добросовісних помилок у показаннях. Очевидно, що допит неповнолітнього повинен проводитись у дуже спрощеній, ігровій формі та, якщо можливо, у його лексиконі. Тільки в цьому випадку можна буде вважати, що питання правильно зрозуміле неповнолітніми, і це є гарантією адекватної відповіді. Доцільно використовувати допомогу вчителя як спеціаліста в галузі дитини, зокрема немовляти, психології.

Ми розглянули певні особливості, а саме психологічно-вікові особливості неповнолітніх осіб. Так, дійсно відмінності проведення такої слідчої (розшукової) дії, як допит, з дорослим відрізняється від проведення її з дітьми. Тому, якщо враховувати в своїй роботі вищевказані нами особливості, то є більше шансів отримати точні та правдиві свідчення від неповнолітньої особи.

Бібліографічні посилання:

1. Психологічні особливості допиту неповнолітніх – Інтернет ресурс - https://studme.com.ua/109812055395/psihologiya/psihologicheskie_osobennosti_do_prosa_nesovershennoletnih.htm
2. Психологічні особливості тактики допиту неповнолітніх– Інтернет ресурс - <http://www.ukr.vipreshebnik.ru/krim-pravo/4503-psikhologichni-osoblivosti-taktiki-dopitu-nepovnlitnikh.html>